

HANDBOEK VOOR DEN BOEKBINDER

LAURENT PEETERS

HANDBOEK
VOOR DEN
BOEKBINDER

1946

UITG. N.V. STANDAARD-BOEKHANDEL
Antwerpen — Brussel — Gent — Leuven

VOORWOORD

Aangezien mijn werkje «Handleiding voor den Boekbinder» niet meer voorradig is, en ingevolge de vele navragen welke ik mocht ontvangen, heb ik besloten het niet te laten herdrukken, maar het opnieuw samen te stellen, onder den titel «Handboek voor den Boekbinder».

De handleiding zal er omgewerkt, aangevuld en verbeterd in opgenomen worden. Ik heb overwogen, dat de handleiding er niet mocht in ontbreken. Eerst en vooral toch streeft dit handboek er naar de jongeren behulpzaam te zijn, in de opleiding van het vak. Ook werd er meer aandacht geschonken aan de kunst van het boekbinden. Kartonwerken welke meestal voorkomen in de boekbinderij, vinden hierin hun bespreking. Bovendien een beknopt overzicht van de historiek van den boekband zal ook het vergulden op leder er gansch in opgenomen worden. Ten slotte zal men door gegevens van jaren en namen in kennis gesteld worden met de verschillende stempelvormen. Dit is onontbeerlijk voor den vergulder, omdat hij moet weten wanneer deze of gene stempel mag gebruikt worden. Kortom, het zal zoowel voor beginners als voor meer gevorderden geschikt zijn. De vooruitstrevende boekbinder zal er nuttige wenken en raadgevingen in vinden om zijn vakkenis hooger op te voeren.

Daarenboven zal het van nut zijn voor boeken vrienden en verzamelaars. Hierdoor zullen zij de noodige kennis kunnen opdoen om goed en slecht werk te leeren onderscheiden.

Het ware voor mij een genoegen indien dit werk er zou kunnen toe bijdragen meer ijver onder mijn vakgenooten op te wekken.

L. P.

INLEIDING

Alvorens de vervaardiging van den eigenlijken boekband te bespreken, mag een woordje over het innaaien en het brocheeren niet achterwege blijven.

Hoe menigmaal heb ik, en met reden, hooren klagen bij het losmaken van een ingenaaid of gebrocheerd boek !

Het ware te wenschen, dat de innaaier, de brocheerder er zich rekenschap van zou geven, dat het innaaien of brocheeren alleen moet dienen om het boek een voorloopigen vorm te geven om het aldus in den handel te brengen en het dan later, als de kooper het mocht verlangen, van een stevigen of sierlijken band te laten voorzien.

Ten eerste zal, zooveel mogelijk, vermeden worden, ijzerdraad in plaats van garen te gebruiken, of het boek te naaien op stramijn (étamine), waardoor bij het losmaken, het gevaar bestaat de bladen te scheuren. Er zijn zelfs boeken, waarvan de rug met stramijn is beplakt en ieder vel druks tweemaal van binnen naar buiten is geniet of vastgeprikt, terwijl verder nog het omslag met dikke lijm aan den rug is geplakt. Waarschijnlijk om tijd te sparen, hebben uitgevers, boekbinders gelast, afleveringen, bestaande uit twee, drie of meer vellen druks, op het plat te nieten (aaneen te hechten met ijzerdraad), op een halven centimeter afstand van den rugkant. Het omslag wordt daar omgeplakt tot voorbij den ijzerdraad.

Daar ijzerdraad roestvlekken maakt en gaatjes nalaat, zoo kan laatstgenoemde werkwijze niet streng genoeg afgeraden worden. Hoe ergerlijk moet het voor den eigenaar van zulk boek niet zijn, telkens bij het doorbladeren, die beschadiging te ontwaren ?

Welken spoed de drukker of uitgever ook eische van den innaaier of brocheerder, en al wordt deze ook aangespoord de taak vlugger van de hand te doen gaan, tot het verlagen van den kostprijs, toch diene hij er zich wel voor te wachten iets aan het boek te doen dat voor het eventueele latere en betere inbinden schadelijk kan zijn.

Het eerste werk bij het brocheeren is het vouwen van de

bedrukte vellen papier tot katernen of cahiers. Alhoewel deze bewerking eenvoudig is, dient er toch bijzondere aandacht aan geschonken te worden. De bladen moeten nauwkeurig twee aan twee over elkander komen te liggen. Het is onaangenaam in een slordig gevouwen boek te bladeren ; men krijgt nu eens een smallen, dan weer een breeden bovenrand, daarbij dikwijls nog scheef en schuin. Daarom zal de meester goed toezicht houden over het vouwen en den nog onervarene aanmanen in het begin langzaam en goed te werk te gaan. Eerst later, wanneer hij daarin wat bedreven is, mag hij daarmede vlugger doorwerken.

Daar een boek uit verschillende katernen (cahiers) bestaat, zoo worden van elk vel evenveel exemplaren gevouwen en op stapeltjes nevens elkander geplaatst ; van elk stapeltje neemt men dan een cahier totdat men een volledig boekdeel heeft samengebracht. Bij het vergaren van de cahiers beginnen wij altijd bij het laatste katern, leggen het in de linkerhand, en nemen vervolgens van ieder ander stapeltje één exemplaar af, om te eindigen met het eerste cahier. Men kan dan weder van achteren af beginnen tot men een zeker aantal volledige exemplaren heeft, in zooverre men deze in de hand kan houden. Zij worden voorloopig gelijkgestooten en terzijde gezet om aaneengehecht te worden. Alvorens men met dit laatste werk begint moet men nazien of er bij het vergaren geen vergissingen werden begaan, hetzij dat er een cahier ontbreekt, of dat er twee dezelfde werden vergaard ; men lette er ook op dat het volgnummer van elk katern naar boven ligt, hetgeen als aanwijzing geldt dat het vel behoorlijk gevouwen is. Is dit alles in orde, dan vouwt men om het eerste en het laatste cahier een gewoon wit papier, het behoeft zelfs niet de volle breedte te hebben, zes centimeter is voldoende daar het alleen dient om beide katernen bij het omplakken van den omslag, op het plat tegen de lijm te vrijwaren. Dan wordt ieder katern met een steek in en uit van dun wit garen voorzien, opdat later, bij het opensnijden, de binnenste bladen er niet zouden uitvallen.

Is nu het boek aldus samengebracht dan wordt het tusschen plankjes en in de slagpers eens flink aangeslagen ; zoodoende komen de cahiers nauwer tegen elkander te liggen en behoeft men ze voor het indringen van lijm, bij het omplakken van den omslag, waarmede nu kan begonnen worden. Hiertoe neemt men eenige boeken te zamen, stoot ze aan rug en kopkant schoon gelijk, plaatst ze op een glad houten blok, met den rug naar voren, en legt er een ander blok boven op. Dan neemt men, bij voorkeur, niet te dunne lijm, drukt met de

linkerhand het bovenste blok vast aan, terwijl men den rug voorzichtig inlijmt en ieder boek in zijn omslag bevestigt.

Men zij er steeds op bedacht dit samenpersen nooit te verwaarloozen, daar men hierdoor belet de lijm tusschen de cahiers te laten indringen.

Het zal den boekbinder (bibliotheekwerk) voorzeker genoeg doen het ingenaaid boek in dezen toestand te ontvangen, wanneer hem wordt opgedragen het van een degelijken band te voorzien.

HET PERSEN

Nu zijn wij ver genoeg gevorderd om de boeken te kunnen persen. Bij dit samendrukken wint het boekblok aan vastheid. Het is onontbeerlijk voor het maken van een nauwkeurig uitgevoerden en goed sluitenden band. Men stelt er tegenwoordig veel prijs op, dat boeken alleen aan den kopkant gesneden worden, en dat voor- en onderkant eenvoudig worden besnoeid, « geëbarbeerd ». Zoo behoudt men het boek op zijn volle grootte, en blijft de bladspiegel in de oorspronkelijke verhouding met de marges. Wordt dit gewenscht, dan moet het snoeien (ebarbeeren) geschieden vóór het persen, d.w.z. alvorens men het boek tot volledige persing in de slagpers zet, is het geraadzaam het vóór het ebarbeeren, nadat men ieder cahier aan den rugkant heeft afgeklopt, enkele minuten in de pers te plaatsen, zoo worden de cahiers gladder, kunnen ze beter tegen den winkelhaak aangelegd worden, en krijgt men het boek beter in den haak.

Velen denken zeer goed te doen door de randen met een grove rasp ruw te maken ; zij doen dit zelfs bij vroeger reeds glad gesneden boeken. Degenen die zulke bewerking aandurven, verstaan niet eens den rechten zin van het woord (ebarbeeren), waardoor niets anders verlangd wordt, dan het ruwe weg te nemen ; dat is te zeggen, alle uitstekende randjes en tipjes weg te nemen, om het geheel oppervlakkig gelijk te hebben, zonder dat het boek iets van zijn grootte verliest, en zoodat het nauwkeurig vierhoekig wordt.

Bij de bewerking met de rasp is dit resultaat onmogelijk te verkrijgen. Snoeien of ebarbeeren mag slechts geschieden met gebruikmaking van de kartonschaar, en wel eerst aan den onderkant en daarna aan den voorkant.

Om te weten wat er van de randen mag wegvallen stoot men de cahiers aan den kopkant gelijk; een der kortste cahiers wordt er vooraf uitgenomen en dient tot maat voor de overige; men regelt daarop den winkelhaak van de kartonschaar zoodanig, dat het cahier niet door het mes kan getroffen worden; nu neemt men al de overige cahiers één voor één, legt ze met den rug en den kopkant in den winkelhaak en snijdt het overstekende weg; men doet hetzelfde met den voorkant; daarna worden de boeken tusschen plankjes in de slagpers gezet en men laat ze er gedurende een nacht in staan.

Boeken van groote dikte worden niet in hun geheel tusschen plankjes gezet : men deelt dan het boek in twee of drie hoeveelheden en plaatst deze afzonderlijk tusschen plankjes; men

bekomt alzoo een betere persing. Het is aan te raden, als zulk boek in deelen ingeperst is, nogmaals het gansche boek samen-gevoegd, een paar uren in de pers te plaatsen. Het is begrijpelijk dat, indien de plankjes niet goed effen zijn, men er een karton moet bijvoegen.

Het ebarbeeren van boeken op gewoon papier levert dus niet veel moeilijkheden op; anders is het bij uitgaven op geschept papier (Hollandsch papier) of op andere papieren met een ruwen rand; deze mogen bij het ebarbeeren niet weggesneden worden. Als men dit werk niet gewoon is, gaat men voorzichtig te werk. Voor zulke boeken mag men de maat niet stellen volgens het korste cahier, want zoodoende zou al het ruwe bij de overige cahiers wegvallen, waardoor het boek aan waarde verliest. Het is aan te raden, als men de maat op de machine gesteld heeft, nog enkele andere cahiers, het eene na het andere in de maat te leggen, om u te overtuigen dat er niet te veel van den ruwen kant zal weggenomen worden, daar het alleen maar te doen is, om de meest vooruitstekende randjes weg te nemen.

HET NAAIEN

Aangaande het naaien heerschen zeer uiteenlopende meeningen. Zoo wordt door sommigen beweerd dat ieder cahier op zichzelf moet doorgenaaid worden, daar het, volgens hen, anders niet mogelijk is en stevig bindwerk te bekomen.

Met het gansch doornaaian van alle boeken zal men dikwijls slecht uitkomen; zoo bijvoorbeeld bij boeken van een 35-tal cahiers, ja dikwijls meer, en dun papier, bekomt men een veel te dikken rug, wat altijd een oorzaak is van verder gebrekkig werk. Om een deugdelijken halflederen band te kunnen maken mag de rug slechts een weinig dikker zijn dan het boek zelf; anders wordt de rug te rond, wat een bibliotheekband onsierlijk maakt; overigens wordt dan ook de neep te groot en is men gedwongen, tegen den goeden regel in, te dik karton te gebruiken.

Het volstaat dus niet te zeggen dat het boek in zulke mate of minder moet rond geklopt worden. Daar deze uitslag van het naaiwerk zal afhangen, is het te wenschen dat degene, die met het naaien belast wordt, vooreerst wete dat hij geen te dikken rug mag verkrijgen. Hij bedenke derhalve vooraf welke gevolgen zijn werk op het verder vervaardigen van den band zal hebben. Ik wil hier niet spreken over al hetgeen ik heb zien verkeerd doen in dit opzicht : il wil alleen het goede en doenlijke voor oogen brengen.

Na gedurende den noodigen tijd in de slagpers te hebben gestaan, mogen de boeken ingezaagd worden. Hier moet ik doen opmerken dat de indeeling van den rug, voor het inzagen, niet dezelfde is bij linnen als bij lederen banden. Het naaien voor bibliotheekwerk geschiedt op bindtouw; muziek moet op lint genaaid worden, zoodat het gebonden boek op lessenaar of piano zonder weerstand blijve openliggen.

Voor het naaien op bindtouw worden de boeken op den rugkant ingezaagd, juist diep genoeg opdat elk touwtje er vast ingesloten zitte. Dieper mag nooit gezaagd worden; anders verliest het boek aan stevigheid. Het naaien moet met aandacht en zorg geschieden, want het heeft grooten invloed op de verdere bewerking van het boek. Is het naaien eenmaal slecht verricht, dan wordt het onmogelijk een goeden band te maken.

Duiden wij eerst aan op hoeveel koorden moet genaaid worden, en hoe de verdeling op den rug zal geschieden.

Twee touwtjes volstaan voor boekjes van klein formaat, bestaande uit enkele cahiers.

Voor 12e en 16e drie touwtjes.

Voor octavo vier of vijf touwtjes.

Voor quarto vijf touwtjes.

Voor folio vijf of zeven touwtjes.

Hier dient nu opgemerkt te worden dat men niet voor alle boeken en voor alle verschillende bandsoorten dezelfde dikte van koord mag gebruiken.

Voor cartonné of rug Bradel zal men dun touw nemen, daar het niet door het karton gehaald wordt. Het geeft ook een flosje zoodat later, als het boek afgewerkt is, en de schutbladen tegen het karton geplakt worden, deze losgevezelde, opgeschrapte uiteinden ook minder merkbaar blijven. Het is ook geraadzaam zacht touw te gebruiken.

Voor lederen banden zal men ook onderscheid maken naar gelang het kleinere of grootere formaten betreft. Het is onmogelijk dit hier met een nummer aan te duiden, daar driedraad veel dikker kan zijn, dan vier- of zesdraad. Het spreekt vanzelf dat voor goede lederen banden, op zwaar touw moet genaaid worden.

Indeeling der touwtjes

Voor linnenbanden : Veronderstellen wij dat een boek eenvoudig moet gekartonneerd worden: daartoe zullen wij twee touwtjes gebruiken. Men teekent aan kop en onderkant aan, hoeveel er later van het boekje zal afgesneden worden. Op

zeven millimeter afstand van deze aantekeningen aan kop en onderkant van het boek, zaagt men licht in, deze groeve dient om den strikband op te vangen ; op drie centimeter van genoemde groeve zaagt men weder in, doch juist zoo diep als de dikte van het touw. Bij dergelijke boekjes moet ieder cahier op zichzelf doorgenaaid worden.

Bindt men op drie touwtjes, dan zaagt men ook in op zeven millimeter afstand van het punt, onder en boven, waar later, na het snijden, kop- en onderkant zullen zijn; op een afstand van twee centimeter aan weerskanten, komt het eerste en het tweede touwtje ; in het midden der overgebleven ruimte komt het derde touwtje. Het is aan te raden den strikband nooit verder dan de zeven aangeduide millimeter van den kant te leggen. Ik leg daar nogeens den nadruk op, omdat het bij vele boekbinders de gewoonte is, hem op anderhalven, ja zelfs op twee centimeter afstand van den kant te maken.

Voor vier touwtjes :

Waar men op vier touwtjes zal naaien, legt men op twee centimeter van den strikband, onder en boven, de eerste twee touwtjes; voor de beide andere zage men twee groeven in, die naar de grootte van het boek in het midden drie à vier centimeter van elkander zullen liggen, dat is te zeggen $1\frac{1}{2}$ tot 2 centimeter onder en boven het middelpunt van de overgebleven ruimte van het boek.

De indeelingen welke nu gemaakt zijn, zijn uitsluitend toepasselijk voor cartonné of rug Bradel.

Voor lederbanden, zelfs van de eenvoudigste bindsoort, zal het inzagen derwijze geschieden, dat de koorden steeds een plaats vinden onder de later op te brengen nerven.

Voor lederbanden op drie koorden :

Vooreerst dient aangeteekend wat er van het boek zal afgesneden worden, dan op zeven millimeter daar van af, maakt men de aantekening voor den strikband. Nu deelt men den rug in zes vakken zoo bekomt men vijf nerven. Men begint te meten met den passer juist van af de aantekening voor het afsnijden, tot ongeveer aan den onderstrikband. Men telt vijf streepjes in het midden, dus de vijf nerven. Zodoende bekomt men een schoone indeeling van den rug. Het bovenste vak is dan twee à drie millimeter hooger dan de andere vakken, gegeven door den overstekenden rand van het karton, en onder aan den voet bekomt men tien millimeter meer.

Het inzagen geschiedt dan voor de drie banden, den onderste, den bovenste en den middenste.

Bekomt een boek vier nerven, ter wille van de later aan te brengen versiering, dan maakt men dezelfde indeeling als voor vijf nerven, zooals hier boven is aangegeven. Men laat de aantekening in het midden onverlet, en zaagt de overige vier aantekeningen in, waarop dan later de nerven plaats vinden. Indien men zoo werkt zullen de eindjes touw, welke op het plat komen door het aanrijgen van het karton, later onder het leder minder zichtbaar zijn. Zij die tot nogtoe deze wijze van indeeling niet volgden, of er ook geen rekening mee hielden van onder de nerven in te zagen, zullen dit te ingewikkeld vinden. Ik geef hen nochtans den raad het toch zoo te doen, na een paar proeven zullen zij er zich kunnen van overtuigen, dat de aanzienlijke verbetering die bekomen werd, slechts weinig tijd méér heeft gevergd.

Voor vijf nerven is er geen verandering, men zaagt de vijf aantekeningen in.

Het naaien

Thans moeten wij met de uiteenzetting van het naaien beginnen.

Veronderstellen wij dat op drie banden zal genaaid worden (banden is de algemeene benaming waarmede men het aantal touwtjes aanduidt). Deze indeeling is bijzonder aan te bevelen als men afwisselend moet naaien. De bladen blijven tot in de rugvouw des te vlakker, daar ieder cahier dezelfde steken bekommt. Dit is uitsluitend voor boeken in 16e en klein octavo ; boeken van grooter formaat, welke afwisselend moeten genaaid worden, naait men op vijf touwen indien het boek in leder zal gebonden worden. Voor linnenbanden naait men op vier touwen, verdeeld zooals voor dit bandsoort is aangegeven. Zoo bekommt dan het eerste cahier drie kleine steken, het tweede, twee groote. (Zie afb. 1).

Deze vier afbeeldingen toonen door de stippellijnen de grootte en het aantal steken, welke ieder cahier bij afwisselend naaien bekommt, aan.

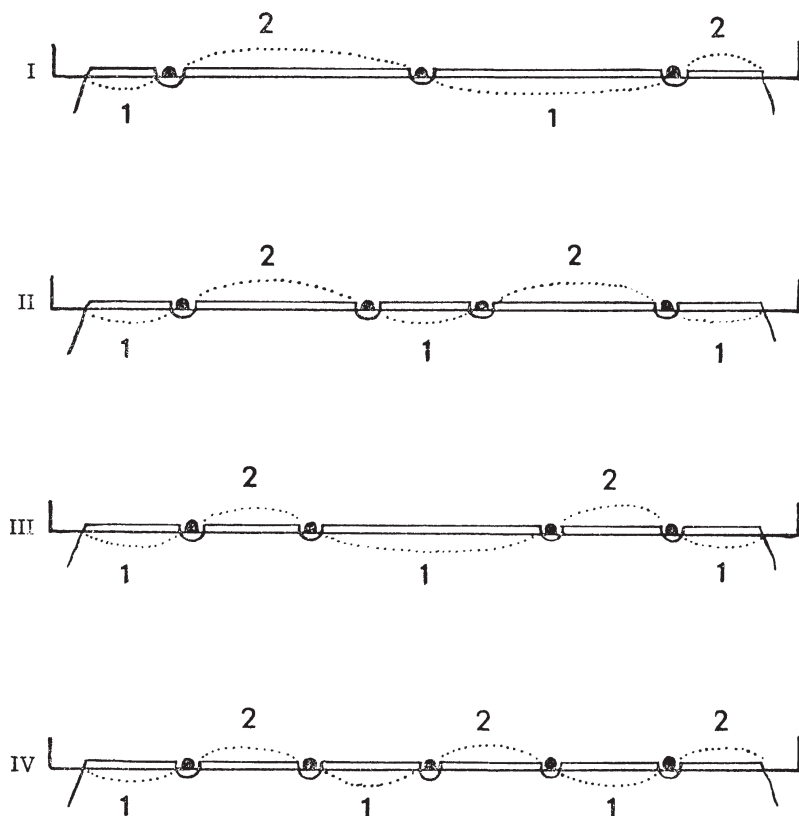
Afb. I. Deze indeeling (uitsluitend voor boeken van klein formaat) is bijzonder goed voor afwisselend naaien. Ieder cahier bekommt dezelfde grootte en hetzelfde aantal steken. Is geschikt zoowel voor linnen- als voor lederbanden.

Afb. II. Uitsluitend voor linnenband. Bij afwisselend naaien

bekomt het eerste cahier drie kleine, het tweede cahier twee groote steken; bij ieder cahier is de vaststrikking op zich zelf onder en boven op dezelfde breedte.

Afb. III. Deze manier van indeeling voor lederbanden gebruikt men als er vier nerven verlangd worden, of om wille van de later aan te brengen vergulding. Men zal steeds ieder cahier op zich zelf doornaaen.

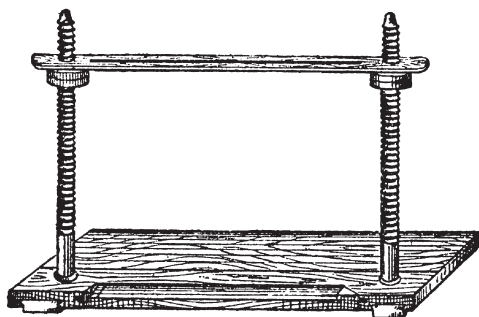
Afb. IV. Voor lederbanden, ook goed geschikt voor afwisselend naaien.

Afb. I

Span de naaibank op met het verlangde aantal koorden, van elkander geplaatst op een afstand volgens het ingezaagde boek. Alvorens men begint te naaien, dient men het boek eerst te col-

lationneeren, om zich te overtuigen dat de cahiers in volgorde liggen. Men legt het boek met den titel naar boven, links op de naaibank; men zorgt altijd de touwtjes zooveel mogelijk naar den rechterkant op te spannen (afb. 2) en men vangt aan met het naaien van de bijgevoegde vier dubbele valsche schutbladen; men overtuigt zich vooraf of men ieder cahier in het midden heeft. Men begint aan den linkerkant: men steekt in den

Afb. 2

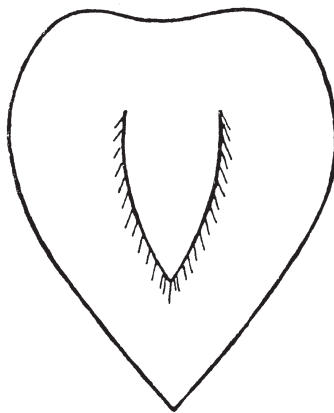
strikbank om met de naald vóór het eerste touwtje uit te komen; men steekt achter het touwtje weder in om vóór het tweede touw uit te komen; daarna weder binnenwaarts, en zoo verder, om uit te komen aan den anderen strikband. Men laat aan het begin een einde draad om de volgende maal

daar te kunnen vaststrikken. Nu komt het eerste cahier aan de beurt: men begint aan den kopkant, in den strikband, om vóór het eerste touwtje uit te komen, men steekt achter dit weer in, komt vóór het tweede touwtje weer uit, en zoo verder tot aan den anderen strikband; bij het uitkomen van iederen steek moet men het garen aantrekken. Als het cahier gansch genaaid is, trekt men den draad zoo vast mogelijk aan. Dit verkrijgt men het best aldus: terwijl men met de rechterhand den draad aantrekt, spant men met den duim der linkerhand, van binnen in het cahier den draad goed aan.

Het is aan te prijzen het garen vooraf door gele was te trekken, en daarna den draad een paar maal door de hand te laten glijden: hij bewaart zodoende zijn sterkte, omdat hij niet of minder uitgezelt. Is men terug aan den eersten strikband, zoo maakt men een vaststrikking aan het daartoe gelaten eindje garen, men slaat den draad eenmaal over duim en wijsvinger der linkerhand en grijpt daarmee het gelaten eindje, terwijl men met de rechterhand den draad daarop nedertrekt: dit gebeurt tweemaal en men verkrijgt een stevig knoopje. Men neemt nu het volgend cahier en men begint van links naar rechts; aan het einde gekomen steekt men de naald langs den rugkant, vóór den strikband aan den kop uit, slaat den hangenden draad vóór

de uitstekende naald, trekt aan, en men bekomt de vaststriking (strikband). Zoo gaat men verder met het vierde cahier, altijd zorg dragend dat zij aan rug- en kopkant goed gelijk blijven.

Blijkt het, dat de rug te dik zou worden met het gansche boek zoo door te naaien, dan gaat men verder met afwisselend te naaien, zoodat er in twee cahiers slechts één lijn garen ligt. Men werkt nu verder met het volgende cahier, en steekt aan den strikband in om vóór het touw uit te komen ; dan neemt men het volgend cahier, steekt in achter het eerste touw om vóór het tweede touw uit te komen; nu herneemt men weder het vorige cahier en gaat men van het tweede touw naar het derde; dan neemt men weder het ander cahier, en naait van het derde touw naar den strikband, waar men weder vaststrikt. Men lette er op, niet vaster aan te trekken bij het vaststrikken dan noodig is, om zoodoende het boek (den rug) zooveel mogelijk recht te houden. Om nu telkens niet te lang te moeten zoeken naar het midden van elk cahier, snijdt men uit postkaartenkarton een soort klem zooals afb. 3 aanwijst, waartusschen wij de laatste helft van het eerste cahier en de eerste helft van het tweede cahier spannen. Nu naait men verder tot men hetzelfde getal cahiers overhoudt, als wij bij het begin van het boek doorgenaaid hebben om elk op zichzelf door te naaien.

Afb. 3

Telkens men een cahier genaaid heeft, drukke men dit goed aan de touwen neder. Bij het begin en het einde van het boek naaie men altijd hetzelfde getal cahiers gansch door, en wanneer het met het aantal cahiers niet uitkomt, naait men best van achter aan het boek, één cahier meer door.

Opmerkingen :

Wij gebruiken verschillende dikten van garen; zwaar papier wordt met dik garen genaaid; voor boeken met licht papier gebruike men dun garen. Stijf garen is gansch te verwerpen, het boek wordt te wiegelachtig, en men zal daardoor nooit een

dichtsluitend boek bekomen. Door ondervinding zal men leeren met welk soort garen er moet genaaid worden, om geen te dikken rug te bekomen.

Heeft een boek, als het genaaid is, te veel neep, dan doet men beter het los te maken, en opnieuw te naaien, met dunner garen, dan men te voren gebruikt heeft.

In het eerste en laatste cahier, en zeker ook niet in de bijgevoegde valsche schutbladen, mag een aanknooping van het garen gebeuren.

Als men een nieuwen draad heeft aangeknoopt, moet men dezen met de linkerhand (welke zich bij het naaien in het midden van het cahier bevindt) doorhalen.

Om te eindigen zij nog gezegd : men behoeft niet voor ieder boek afzonderlijk af te spannen; men kan een zeker aantal op één en dezelfde bank naaien, maar dan dient vooraf uitgemeten te worden, hoelang de touwtjes behoeven te zijn.

Voor het binden in linnen behoeft men 2 $\frac{1}{2}$ centimeter touw van weerskanten; zal het boek in leder gebonden worden, dan behoudt men 5 centimeter, om de touwtjes gemakkelijk te kunnen doorhalen, bij het aanrijgen van het karton, wat voor lederen banden onontbeerlijk is.

Het naaien rondom het touw, hetgeen zonder inzagen geschiedt, om later te laten dienen als nerven, alsook het naaien op perkamenten riemen, wil ik afzonderlijk bespreken bij de behandeling van deze soort banden.

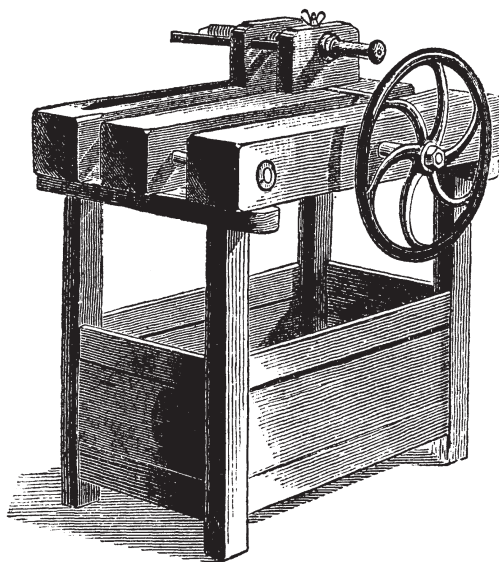
Naaïen op lint

Het boek wordt aan den rugkant niet ingezaagd; alleen den strikband kan men licht inzagen, zoo weinig dat hij maar juist zichtbaar is : het is een leidraad voor het rechthouden van het boek.

Men stoot vooreerst het boek aan rug en kop tegelijk, teekent aan wat zal afgesneden worden en vervolgens den strikband. Men deelt het overige in gelijke afstanden, spant het aantal linten op de naaibank, en begint aan den strikband links te naaien, om vóór het eerste lint uit te komen; voorbij het lint steekt men weder in, en zoo verder, zooals men zou werken op bindtouw. Men zal ondervinden dat, als men van buiten naar binnen steekt, het papier oppuult en dan dikwijls een onsierlijk gaatje nalaat. Om dit te voorkomen doet men goed iedermaal, alvorens men vóór het lint uitsteekt, een gaatje te steken voorbij het lint van binnen naar buiten. Bij muziekboeken mag altijd ieder cahier op zichzelf doorgenaaid worden.

zal geschieden, daarna worden de kartons er aan toe gevoegd en een paar uren zoo vast mogelijk in de slagpers gezet, opdat het boekblok, dat geleden heeft bij het naaien en doorbladeren, zijn vastheid terugkrijge. Dit werk mag niet achterwege gelaten worden, om de goede reden, dat men het boek bij de behandeling van het vergulden der voorsnede, zoo vast mogelijk moet kunnen persen, om de snede te kunnen glad krabben zonder dat ze evenwel glibberachtig wordt.

Vervolgens wordt de rug met zorg geëndosseerd, en na het drogen kan het boek gesneden worden, eerst aan onder- en bovenkant, en daarna aan den voorkant, waarvoor een bijzondere bewerking noodig is.

Afb. 5.

Het snijden aan den voorkant zal het best gedaan worden met de ploegsnijpers (afb.5). Men neemt twee smalle plankjes, teekent van uit den rugkant, voor- aan, wat mag afgesneden worden. Aan deze lijn wordt het eene klampje gelijk gelegd, het andere met het boek gelijk. Dit dient om er tegen af te snijden. Om te verhinderen dat de klampjes zouden wegschuiven, doet men er met den vingertop een weinig lijm aan. Nu neemt men de klampjes,

waartusschen het boek gebracht is, met de voorsnede naar onder, in de linkerhand, tusschen duim en vingers; met de rechterhand wordt de rug omvat, en heen en weder gewiegd tot de voorsnede ingelijken vorm komt. De rug blijft in geronden toestand. Ten slotte wordt het boek in de ploegpers gezet en afgesneden.

Een boek op deze wijze behandeld is oneindig schooner van vorm dan, wanneer het boek eerst gesneden en nadien rondgeklopt wordt.

INHOUD

Voorwoord	5
Inleiding	
GRONDBEGINSELEN	7
Kleefmiddelen	11
De voorafgaande bewerkingen	12
Gereedmaken voor gewonen band (gekartonneerd of rug Bradel)	15
Gereedmaken voor lederen band	16
Lederen banden waarbij de omslag van het ingenaaid boek mede ingebonden wordt	17
Het persen	20
Het naaien	21
Indeeling der touwtjes	22
Het naaien	24
Naaien op lint	28
Inlijmen van den rug	29
Snijden en rondkloppen	31
Neepkloppen en endosseeren	35
Het versieren der snede	37
Eenkleurige snede	38
Het kleuren der snede	41
Vergulde snede	42
Gewone binding (Cartonné en rug Bradel)	45
Het aanbrengen van den valschen rug	47
Rug Bradel	49
De volle band percaline en andere weefsels	52
Halve band perkament	54
Opmerkingen aangaande verkeerde bewerkingen	55
Halflederen band	56
Het in karton brengen of aanrijgen	58
Het leder en zijn behandeling	62
De behandeling	64
Het toesnijden van het leder	64
	249

Het afdunnen van het leder	66
Het in leder brengen	69
De afwerking der banden	71
Het uitsnijden van het papier	73
De doorgaande schutbladen	74
HET PRACTISCH BOEKBINDEN	77
Voorbewerkingen	78
Het ebarbeeren der snede	79
Het inpersen	79
Het inzagen	80
Het naaien	80
Het afkloppen en aflijmen van den rug	80
Het snijden en rondkloppen	81
Het neepkloppen en endosseeren	81
De besteeband naaien	82
Het omsteken	83
Het aanrijgen van het karton	84
Het beplakken van den rug	84
Gereedmaken van den rug met nerven	85
Pareeren van het leder	86
Het aanleggen der lederhoeken	86
Het aanbrengen van den lederen rug	87
De afwerking	87
Het bekleeden der platten	87
Het inplakken van het schutblad	88
Geheel lederen band	89
Het in leder brengen	90
De afwerking van het boek	95
Zijden schutbladen	95
Lederen schutbladen (doublure)	97
De oude wijze van binden	98
Band met echte nerven	98
Het naaien	98
Het afkloppen en inlijmen van den rug	99
Perkamenten band	101
Geheel perkamenten band met soepel blijvenden omslag	101
Perkamenten band met doorgehaalde riempjes	102
Het doorhalen der riempjes	105

Kartonwerken	107
Doos met overslagend deksel	112
Doos in leder	115
Boekdoos	116
Buvar	118
Foedraal	119
 Het vergulden op leder	122
De geschikte plaats	123
Werktuigen en benooidigheden	123
De schikking der tafel	124
Vóóroefeningen	125
Voorbereiding tot het vergulden	128
Toebereiding tot het vergulden	133
Behandeling van het goud	138
Het snijden van het goud	139
Het vergulden op percaline, pluviosine, enz.	140
Het indeelen en het vergulden van den titel	147
Het vergulden op leder	155
Het carrévergulden	159
Oefeningen tot het versieren der platten van het boek	162
Het vergulden der platten « dekoratief »	174
Het vergulden met ingelegd leder	178
Ingelegd leder met matdruk omlijst	186
Het vergulden van den titel op rug en plat op decoratieve wijze	190
 Matdruk	194
 JAREN EN NAMEN, van groote beteekenis voor boekbinders en boekverzamelaars. Een geschiedkundig overzicht van de verschillende stijlen, versieringswijzen en stempelvormen, welke door de eeuwen heen in gebruik zijn geweest	199
I. De oude boekbanden	200
II. Het versieren der oude boekbanden	205
Bandversiering in de 14de en 15de eeuw	205
Boekband ten tijde der Renaissance	207
Boekband in Italië in de 15de eeuw	207
Verdere ontwikkeling der Renaissancebanden in Italië	209
Boekband in Frankrijk in de 16de eeuw	211
	251

Boekband in Frankrijk in de 17de eeuw . . .	214
Style Empire	218
Boekband in Engeland	220
Boekband in Duitschland	222
Boekband in België in de 19de eeuw	225

STEMPELAFDRUKKEN VAN DE VERSCHIL- LENDE STIJLEN EN TIJDVAKKEN	227
--	-----

BUITENTEKSTILLUSTRATIE.	I-VIII
---------------------------------	--------

BIOGRAFIE VAN LAURENT PEETERS

Laurent Peeters werd te Weelde geboren op 14 oktober 1878, als oudste van een gezin van zeven kinderen, waarvan één op jonge leeftijd stierf.

Na het vroegtijdig overlijden van zijn vader ging hij eerst als bakkersgast werken om voor het gezin letterlijk het brood te verdienen.

Omstreeks 1900 belandde hij in Antwerpen en kwam er terecht als leerjongen bij de uitgeverij drukkerij Spitaels. Toen hij daar de vergulders aan het werk zag, beseftte hij dat hij boekbinder zou worden. Voor hij zich als zelfstandige vestigde, zou hij nog een korte tijd werken bij een mevrouw Keuth, die de boekbinderij van haar overleden echtgenoot zelf wenste voort te zetten.

Op 14 februari 1903 huwde hij Joanna Theresia Lestiboudois (geb. 13 oktober 1877), en vestigde zich als zelfstandig boekbinder en vergulder in de Helmstraat 18 te Borgerhout, waar de gehele benedenverdieping als atelier werd ingericht. Snel kwamen er ook twee dochters: Maria (1903) en Joanna (1905-1986). Weldra zou het werk toestromen en kon de jonge vakman zich in de praktijk waarmaken.

Na een tiental jaren verslechterde echter de internationale toestand en weldra brak de Eerste Wereldoorlog uit. Reeds in augustus 1914 besloot het gezin Antwerpen te verlaten. Het ging richting Nederland, waar zij uiteindelijk als vluchtelingen verbleven te Deurne (Noord Brabant). Daar werd op 8 november 1914 nog een zoon geboren: Joannes Laurentius. Pas eind december keerde het gezin naar Antwerpen terug. Kort nadien werd er uitgekeken naar een grotere woning en uiteindelijk werd er op 19 oktober 1915 verhuisd naar de Lange Bisschopstraat 9 te Antwerpen. Het atelier zou weer de hele benedenverdieping in beslag nemen.

Hoewel hij een self made man was, verwierf Laurent Peeters na de oorlog op vrij korte tijd een grote bekendheid, zodat hij in de jaren twintig reeds twee voltijdse medewerkers in dienst had. Later kwam er nog een leerjongen bij.

Op 17 maart 1924 had Peeters dan de gelegenheid een huis aan te kopen in de Korte Achteromstraat 6 te Antwerpen. De voorkamer beneden werd nu een smaakvol kantoor, waar hij zijn cliënteel kon ontvangen. Vooral het vergulden op leder bezorgde hem een grote vermaardheid.

Tijdens de Wereldtentoonstelling van 1930 exposeerde Peeters zelf enkele werken, waaronder de kwarto uitgave van Pieter Brueghel van Felix Timmermans, met ondermeer een kruik, vis en brood in opgelegd leder op het voorplat. Een vijfenzeventigjarige collega uit Gent, de boekbinder August de Decker Lemaire, die de tentoonstelling had bezocht, stuurde hem op 29 oktober 1930 een enthousiaste brief. Nog hetzelfde jaar publiceerde Peeters zijn eerste boek: Handleiding voor den boekbinder (uitg. Regenboog, Borgerhout 1930).

In 1940 brak de Tweede Wereldoorlog uit. Kort nadien moest Peeters zijn medewerkers ontslaan. Zijn zoon, die bij hem als binder werkte, werd naar Duitsland gedeporteerd. Maar het werk verminderde nauwelijks. Intussen leidde hij een leerling op: Hugo Puylaert, zoon van Camille Puylaert, vennoot van de Drukkerij Van Dieren. Hij was zijn leerling van februari 1941 tot 1943. In 1942 verscheen, ondanks de oorlog, nog een tweede boek: Het vergulden op leder (Drukkerij Dirix, 1942).

Helaas, het vele werk werd hem te zwaar. Laurent Peeters geraakte overspannen en werd verplicht rust te nemen. Op 1 januari 1944 stopte hij definitief zijn werkzaamheden en werd de boekbinderij opgeheven. Hetzelfde jaar verkocht hij zijn atelier aan Hugo Puylaert, die het nog steeds intact heeft bewaard.

Nog meer dan tien jaar mocht Peeters op zijn lauweren rusten. Weliswaar met een wankelende gezondheid, maar toch nog genietend van het leven.

Op verzoek van Maurits de Meyer, directeur van de Standaard Uitgeverij, werkte hij intussen aan zijn derde boek: Handboek voor den boekbinder, dat in 1946 verscheen.

Op 20 juni 1948 werd Peeters zwaar getroffen door het plotselinge overlijden van zijn echtgenote.

En op 27 november 1955 vond hij zelf de eeuwige rust.

FRANS REUSENS

Colofon

Het Handboek voor den Boekbinder is in 1946 in het licht gegeven door de uitgever N.V. Standaard Boekhandel te Brussel. De oplaat bedroeg 1000 exemplaren.

De auteursrechten bleven bij de auteur en na diens overlijden bij zijn erven. De langstlevende kleinzoon van Laurent Peeters was de heer Frans Reusens, overleden op 19 april 2009. Zijn erfgename, mevrouw Erna Stevens te Antwerpen, heeft de auteurs- en publikatierechten overgedragen aan Atelier De Ganzenweide, we zijn mevrouw Stevens daarvoor zeer erkentelijk.

Laurent Peeters behoorde tot de beste Vlaamse boekbinders van de twintigste eeuw; zijn produktie is van grote omvang geweest en menig bibliotheekverzamelaar is blij met en trots op zijn banden van deze meesterbinder.

Op verschillende exposities zijn boekbanden van Laurent Peeters tentoongesteld geweest. Ter gelegenheid van een expositie in 1991 heeft Frans Reusens een biografie geschreven over zijn grootvader, deze is met toestemming van mevrouw Erna Stevens in deze heruitgave integraal overgenomen.

Deze heruitgave omvat 250 exemplaren in losse katernen, bij Thieme Apeldoorn Boekentuin gedrukt op Munken Premium papier van Arctic Paper te Zweden. De biografie van Laurent Peeters en het colofon zijn gezet in de Palatino light.

april 2010

isbn 978 90 77837 09 2

© Atelier De Ganzenweide B.V. te Uithoorn

www.ganzenweide.nl